

זקנה

לאחרונה אני מרבה לחשוב על שתי גישות אל הזקנה. האחת מורדת, השנייה מקבלת. המורדת מריצה אנשים, גברים ונשים כאחד, למנתחים פלסטיים שמותחים פנים, לספרים שצובעים שיער, למשתילי שיניים לבנות, חרסינה שקורנת למרחוק. המקבלת מסתכלת במראה בשיער השביבה שנזרה כמו חול בין חוטים, ברצפי קמטים שגולשים במורד הלחיים אל עצמות הלסת, באקורדיון הצוואר שמתכנס רק פנימה. את הראשונה מייצג מיק ג'אגר בן השמונים ששר באלבום החדש: "המסיבה עוד לא התחילה" ומנענע אגן כמו שעשה בגיל עשרים. את השנייה ייצג בשנותיו האחרונות לאונרד כהן שהודה בכנות: As for the fall, it began long ago/ Can't stop the rain/ Can't stop the snow

האנליזה שלו מיטיב לתאר את הטיפול החסר והשלכותיו הנוראות, ומנגד, את שלילת החופש השרירותית תוך נקיטת עונשים פיזיים. הוא מספר איך נראים אבחונייתר עם אינפלציה של דיאגנוזות ושל תרופות מטשטשות. מתאר את ההדרה והבידוד בגין הפחד שחולי הנפש מטיילים על החברה, את האכזריות שהחברה נוהגת כלפיהם החיים בתוכה ואת הדעות הקדומות הרווחות בציבור מתוך בורות ואטימות. ספרו ראה אור כארבעה עשורים קודם להוצאתו לאור של ספרו הידוע של מישל פוקו תולדות השיגעון בעידן התבונה. ספרו של פוקו דן בין היתר בקו התיחום בין השפוי ללא שפוי ובאי-הכללתו של השיגעון בעולם המושגים הנורמטיבי הקיים, כתולדה של מערכת יחסי הכוח המתקיימים בחברה נתונה: "אותה חברה שכלאה את המשוגע כדי לטפל במחלה זו, אותה חברה שניתבה את דיבורו בשביליה הסגורים של הקליניקה, אטמה את אוזני השיח התבוני משמוע את זעקתו, הקלה את יסוריו על ידי טמטום חושיו ויצרה מרחב סגור להזיותיו". רק דוקטור מוריס ריה, שהיה רופא פריזאי ידוע לחולי הנפש, מובא בספר כדוגמה לגישה חדשנית, מחוללת ניסים; "זהו מומחה הדוגל בסברה שהטירוף הוא מצב ככל מצב אחר ושכמוסדות חוקיים זכותם של החולים השוהים בהם לחיות בשלווה את החיים המשוגעים שלהם" כותב לונרד "הללו קנו ביושר כפיים את הזכות להיות משוגע עם כניסתם למוסד שבו לשיגעון שמור מקום של קדושה. זהו כישרון שמכבדים, מפל מים שאין מבקשים לתעל אותו... השלגים נמסו, שיניחו להם לזרום לפי הפנטזיות של הטבע".

בסוף הספר לונרד מספר על עסק ביש שאירע לפסיכיאטר: "הוא שהה בקומה הראשונה עם אחד מלקוחותיו, לבוש האחד כמו האחר, לעילא. הלקוח טען שמיטתו מציקה לו ומיאן להיכנס לחדר. מר פסיכיאטר נכנס אליו והחל לקפץ על המיטה, תכליתו להוכיח את מצוינותו של מזרן הקפיצים. אח חדש מזרמן למקום. הוא רואה את האדם התזיתי וממהר לסגור עליו את הדלת. המשוגע במסדרון לא אמר מאומה ועזב את המקום. שלוש שעות מאוחר יותר, ידידנו טרם ידע את גאולתו. איש לא רצה להאמין שהוא הרופא ולא המשוגע".

חיים לא נודעים, חסרי מגן, רדופים, וכל כך אמיצים אלה, יכולה להשפיע על הציבור.

היום כבר ידוע כי סולם הדרגות של המחלה הזאת הוא איך-סופי ויש גוונים וגוני-גוונים, שאין למצותם וכי יש למרבית החולים מרפא המביא להם רווחה גדולה והצלה. לונרד מביא עדויות מלפני מאה שנה שבהן המרפא היה מוגבל, והנידוי היה גדול. על רקע זה, יחסו לחולים, ליתמותם, הוא הכי הומני שאפשר להעלותו על הדעת - מתן במה בלעדית לקול שלהם, והקשבה רבת עניין וסבלנית לסיפוריהם חסרי השם והצורה;

אמנם הסיפורים שלהם מצטיירים מלאי הזיות סומות שהם הוזים מתוכם, אך בה בשעה הם נדמים גם כנעים בתחומים רב-משמעיים, עם איך-סוף אפשרויות החולפות בהם, כמו בשירה. "הם משאירים מילים בדרך, כפי שמדלגים על שתי מדרגות בבת אחת, בצעירותנו, כשכוחנו במותנינו. המשוררים עוקבים אחר שובל האור של השראתם, ממצייאים אוצר מילים. המשוגעים טובעים בעצמם את המונחים שלהם המתנהלים מחוץ לכללים המקובלים. אין עם של משוגעים. כל משוגע יוצר לעצמו בלבד עם משלו", כותב לונרד. בתוך כך הוא מבקש להסיג את השיגעון לשורשי איזה קיום עמוק; לשחזר את התופעות "המשוגעות" שהוא עד להן עד לעומקי גרעין מטאפיזי, כאילו יש לחזור בעקבותיהם אל איזו אידאה ראשונית, אל איזה יסוד מופלא. לא חשוך שם במעמקים כפי שאפשר לשער, הוא טוען, להפך - הפנים כולו פועם אורה, עם איך-ספור עלילות סמויות מהעין שלא נסתיימו. "כאשר אני חולה במחלת הנפש, בגלל שאין לי פרוטה, אני משוגע" אומר לו אחד החולים; "אם היה לי רכוש הגון, אז הייתי חולה. אבל אם היה לי הרבה כסף לסדר לעצמי סנטורים, אזי הייתי רק חרדתי ותו לא".

הגם שספר זה הוא כתב אישום חריף נגד הממסד הפסיכיאטרי והחברה הצרפתית של זמנו הוא רלוונטי לימינו - בתארו את עומק המחדלים בתחום זה המפוררים מערכות בריאות שלמות. אצלנו, כידוע לכל, בגין קריסתה של מערכת בריאות הנפש, לוקה בנפשו צריך להמתין שנה וחצי לטיפול. לונרד בתער-